† VARSANUFIE
Arhiepiscopul Râmnicului

Icoana – mărturie a înomenirii Mântuitorului Hristos

Icoana este o prezență permanentă în istoria Bisericii creștine, găsindu-se în cultul acesteia încă din primele secole. În acest sens, Sfânta Tradiție consemnează faptul că primele icoane au fost zugrăvite din timpul vieții Mântuitorului Hristos și din perioada apostolică. Astfel, aceasta mărturisește despre existența unor icoane nefăcute de mână cu chipul Domnului nostru Iisus Hristos și mai multe icoane pictate de Sfântul Apostol și Evanghelist Luca, dintre care cunoscute până în zilele noastre sunt cele ale Maicii Domnului.

Scriitorul bisericesc Eusebiu de Cezareea consemnează în *Istoria bisericească*: „Și am văzut și eu cu ochii mei [...] chipurile apostolilor Petru și Pavel și chiar chipul lui Hristos ce s-au păstrat pictate în culori”[1]. De vreme ce Eusebiu consemna în secolul al IV-lea că aceste documente iconografice s-au păstrat până în vremea sa, este de la sine înțeles că ele erau mult mai vechi, iar mărturia lui este cu atât mai importantă cu cât acesta împărtășea o poziție personală antagonică față de icoane. În același secol, Sfântul Vasile cel Mare scria într-o scrisoare către împăratul Iulian Apostatul: „Iată pentru ce cinstesc și preamăresc în chip deosebit trăsăturile sfintelor icoane, pentru că ele ne-au fost transmise de Sfinții Apostoli, că ele n-au fost oprite și că sunt chiar reprezentate în toate bisericile noastre”[2]. Părinții de la Sinodul al VII-lea Ecumenic amintesc originea apostolică a icoanelor: „Tradiția alcătuirii icoanelor [...] a existat încă din vremea propovăduirii creștinismului de către Sfinții Apostoli [...]. Iconografia nu este nicidecum invenția pictorilor, ci dimpotrivă, o lege stabilită și o tradiție a Bisericii sobornicești”[3]. Dacă Tradiția Bisericii noastre arată cinstirea sfintelor icoane ca parte integrantă din cultul Bisericii încă din pri-

1 Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, VII, 18, 3-4, în Scrieri. Partea I, col. *PSB*, vol. 13, trad. Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed. IBMBOR, București, 1987, p. 288.

2 Sfântul Vasile cel Mare, *Epistola 360. Fragment dintr-o epistolă trimisă de Vasile lui Iulian Apostatul, în Scrieri. Partea a III-a*, col. *PSB*, vol. 12, traducere de Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed. IBMBOR, București, p. 618.

3 *Hotărârile Sinodului al VII-lea Ecumenic*, Sesiunea a VI-a, apud Leonid Uspensky, Vladimir Lossky, *Călăuziri în lumea icoanei*, Ed. Sophia, București, 2006, p. 32.

mele secole, aceasta oferă în același timp și argumentele pentru cinstirea icoanei, ea fiind o expresie liturgică și vizuală a adevărului mântuitor că Dumnezeu S-a făcut om „pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire". Textul liturgic cuprins în slujba din *Duminica Ortodoxiei* întărește la rândul său faptul că cinstirea icoanelor este o tradiție apostolică: „Căci cu luarea trupului ai luat și toate însușirile lui. Pentru aceasta înscriind chipul asemănării Tale, cu cuviință îl sărutăm, spre dragostea Ta înălțându-ne; și dintr-însul luăm harul tămăduirilor, urmând dumnezeieștilor așezăminte ale Apostolilor"[4].

Astfel, principala funcție dogmatică a icoanei este aceea că ea mărturisește adevărul Înomenirii Fiului lui Dumnezeu, Cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi și posibilitatea îndumnezeirii omului ca și consecință a înomenirii Acestuia. Icoana este astfel mărturisitoare a adevărului fundamental că Fiul lui Dumnezeu, Cuvântul, S-a făcut om: „Ridicatu-s-a osândirea strămoașei Eva, de Dumnezeu Născătoare, că tu curată ai născut pe Stăpânul tuturor în chip de negrăit; a Cărui asemănare acum pe icoane o sărutăm"[5].

Sinodul Quinisext (691–692) arată în Canonul 82 că icoana Mântuitorului Hristos este zugrăvită „spre aducerea aminte de petrecerea Lui în trup, de patima și moartea Sa mântuitoare și de răscumpărarea lumii, care s-a făcut prin aceasta"[6].

De asemenea, *Sinodiconul Ortodoxiei* întărește funcția mărturisitoare a Nașterii Domnului prin icoană: „celor ce mărturisesc venirea și prezența în trup a Cuvântului lui Dumnezeu cu cuvântul, cu gura, cu inima, cu mintea, în scris și în icoane, veșnică fie memoria"[7].

Principala funcție dogmatică a icoanei este aceea că ea mărturisește adevărul Înomenirii Fiului lui Dumnezeu, Cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi și posibilitatea îndumnezeirii omului ca și consecință a înomenirii Acestuia.

Înomenirea Fiului lui Dumnezeu, a doua Persoană a Sfintei Treimi, Cuvântul sau Logosul, a avut ca scop, pe de o parte, scoaterea omului din păcatul strămoșesc după căderea lui Adam și a Evei, așa cum spune și cântarea bisericească alcătuită de Ioan Monahul: „Pe cel după chip și după asemănare, văzându-l Iisus stricat din pricina călcării poruncii, plecând cerurile S-a pogorât și S-a sălășluit în pântecele Fecioarei fără schimbare, ca într-însul să înnoiască pe Adam cel stricat"[8], dar, pe de altă parte, este urmărită

4 Stihiră de la stihoavna Vecerniei Mari, Duminica Ortodoxiei, *Triodul*, ed. a VIII-a, Ed. IBMBOR, București, 1986, p. 179.

5 Cântarea a 9-a din Canonul Utreniei, Duminica Ortodoxiei, *Triodul*, p. 186.

6 Arhid. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, Sibiu, 1992, p. 151.

7 *Sinodiconul Ortodoxiei*, prezentare și traducere adnotată de drd. Ioan I. Ică jr., în *Mitropolia Ardealului*, 7–8/1985, p. 444.

8 Stihiră la Litie, luna decembrie, ziua a douăzeci și cincea, *Mineiul pe decembrie*, Ed. IBMBOR, București, 1991, p. 383.

îndeosebi îndumnezeirea omului. Sfântul Atanasie cel Mare întăreşte în scrierile sale că Dumnezeu S-a făcut om pentru ca să îl facă pe om dumnezeu. Acelaşi lucru este accentuat şi în multe cântări din slujba Naşterii Domnului: „Asemenea la chip cu amestecarea cea de jos din ţărână făcându-Te, Hristoase, şi cu împărtăşirea trupului căzut, l-ai împărtăşit pe acesta de firea dumnezeiască, om făcându-Te şi rămânând Dumnezeu”[9].

Trupul pe care l-a luat Fiul lui Dumnezeu din Fecioară, făcându-Se om adevărat, este semnul văzut al iubirii neţărmurite a lui Dumnezeu faţă de oameni: „Din înălţimea cerului, Împăratul vine la noi, din curata Fecioară, Dumnezeu fiind, dar în vremea din urmă Cuvânt întrupat, ca să cheme la Sine din stricăciune pe omul zidit întâi”[10]. Părintele Stăniloae explică acest adevăr mărturisit de întreaga teologie patristică, spunând: „Trupul pe care Şi-l ia Cuvântul dumnezeiesc din Fecioara, când Se face om, este semnul şi mijlocul extremei Lui coborâri iubitoare la om. Dar El nu poate lua un astfel de trup decât dintr-un trup care s-a făcut şi el semn şi mijloc al iubirii extreme faţă de Dumnezeu. Căci nu se poate să nu se vadă legătura trupului asumat de El cu trupul Maicii Lui. Cuvântul a voit să facă din trupul Lui un mijloc al manifestării iubirii Lui extreme ca om faţă de Dumnezeu şi al iubirii Sale extreme ca Dumnezeu faţă de oameni. Dar trupul acesta s-a format din sângele trupului străbătut de simţirile Maicii Sale şi a rămas într-o legătură cu el [...]. Culmea iubirii Lui faţă de oameni s-a întâlnit în Maica Lui cu culmea iubirii omeneşti faţă de El. Maica Lui a fost şi pregătită, dar a şi contribuit la plinirea vremii în întâlnirea Fiului lui Dumnezeu cu umanitatea în umanitatea Lui luată din ea şi, prin aceasta, în suprema iubire dintre El şi ea”[11]. Maica Domnului s-a făcut pe sine purtătoare a iubirii milostive a lui Dumnezeu faţă de oameni: „De Dumnezeu Născătoare Fecioară, care ai născut pe Mântuitorul, şters-ai blestemul cel dintâi al Evei; că Maică te-ai făcut bunăvoinţei Tatălui, purtând în braţe pe Dumnezeu–Cuvântul întrupat. Taina nu suferă cercetare; numai cu credinţă toţi să o slăvim, grăind cu tine şi zicând: Netâlcuitule Doamne, slavă Ţie!”. Astfel, vedem limpede cum Hristos nu este un simbol al dumnezeirii, ci Dumnezeu adevărat cu chip văzut, ce dă posibilitatea zugrăvirii icoanei Sale. Condacul din *Duminica Ortodoxiei* reliefează în chip strălucit această învăţătură: „Cuvântul Tatălui Cel necuprins, din tine, Născătoare de Dumnezeu, S-a cuprins, întrupându-Se; şi chipul cel întinat, la chipul cel dintâi întorcându-l, cu dumnezeiasca podoabă l-a amestecat. Deci, mărturisind mântuirea, îl închipuim cu fapta şi cu cuvântul”[12], fundamentând şi liturgic rolul icoanei în Ortodoxie.

9 Cântarea a III-a din Canonul Utreniei, luna decembrie, ziua a douăzeci şi cincea, *Mineiul pe decembrie*, p. 387.

10 Cântarea a III-a din Canonul Utreniei, luna decembrie, ziua a douăzeci şi cincea, *Mineiul pe decembrie*, p. 387.

11 Pr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, vol. II, Ed. Cristal, Bucureşti, 1995, pp. 83–84.

12 Stihiră la Laude, luna decembrie, ziua a douăzeci şi cincea, *Mineiul pe decembrie*, *p. 394*.

Mântuitorul Hristos, „chipul lui Dumnezeu Celui nevăzut, mai întâi născut decât toată făptura" (Coloseni I, 15), deschide prin naşterea Sa din Fecioara Maria posibilitatea ca prin icoană să se reflecte oarecum realitatea dumnezeiască, după cum şi textul liturgic întăreşte: „Cel Ce este nevăzut după firea cea fără început şi dumnezeiască, om S-a văzut, fecioară, din preacurate sângiuirile tale pentru milostivirea cea preaînaltă. A cărui asemănare trupească scriind, cu cinste ne închinăm Lui toţi credincioşii, şi cu dreaptă credinţă Îl cinstim"[13].

Icoana dă mărturie despre realitatea trupului Mântuitorului. Sfântul Ioan Damaschin scrie în acest sens: „*Cel Care există în chipul lui Dumnezeu a luat chip de rob* (Filipeni II, 6–7), atunci zugrăveşte-L în icoane şi aşază-L spre contemplare, pe Acela care a primit să fie văzut"[14]. Odată cu asumarea firii omeneşti de către Fiul lui Dumnezeu, a devenit posibilă şi zugrăvirea Cuvântului: „Închipuirea trupului Tău înălţând-o, Doamne, cu dragoste o sărutăm, arătând taina cea mare a iconomiei Tale. Că nu Te-ai arătat nouă, Iubitorule de oameni prin părere, precum zic luptătorii împotriva lui Dumnezeu, ucenicii lui Manent; ci după adevăr şi cu fire de trup, printr-însa suindune spre a Ta dorire şi dragoste"[15].

A tăgădui icoana înseamnă a nega Înomenirea Mântuitorului Hristos, a contesta realitatea coborârii Fiului lui Dumnezeu printre oameni spre a-i ridica pe aceştia la cer: „Cinstea şi închinarea icoanei, cu adevărat aducând-o la acela al cui este chipul, o cinstim urmând învăţăturile grăitorilor de Dumnezeu şi lui Hristos cu credinţă strigăm: Binecuvântaţi toate lucrurile Domnului pe Domnul"[16].

Deplina descoperire a lui Dumnezeu în lume s-a înfăptuit prin înomenirea Fiului lui Dumnezeu în Persoana Domnului nostru Iisus Hristos spre înnoirea duhovnicească şi mântuirea omului. Icoana devine astfel expresia cea mai adâncă a prezenţei lui Dumnezeu în lume şi ca posibilitate de îndumnezeire a omului. Icoana nu este ea însăşi o realitate, ci exprimă realitatea cea mai adevărată din istoria mântuirii: Dumnezeu înomenit S-a făcut începătură omului spre îndumnezeire. În acest sens şi noi cei de astăzi „Legile părinteşti ale Bisericii păzindu-le, zugrăvim icoanele lui Hristos şi ale sfinţilor Lui şi le sărutăm cu gurile, cu inima şi cu vrerea, strigând: Binecuvântaţi toate lucrurile Domnului pe Domnul"[17].

Culmea iubirii Lui faţă de oameni s-a întâlnit în Maica Lui cu culmea iubirii omeneşti faţă de El.



13 *Triodul*, p. 183.

14 Şi acum..., Vecernia Mică, *Triodul*, p. 179.

15 Sfântul Ioan Damaschin, *Cultul Sfintelor icoane. Cele trei tratate contra iconoclaştilor*, III, 8, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1998, pp. 130–131.

16 Sthiră la Laude, luna decembrie, ziua a douăzeci şi cincea, *Mineiul pe decembrie*, p. 187.

17 Cântarea a 8-a, Slujba Utreniei, Duminica Ortodoxiei, *Triodul*, p. 186.